

# Praktijkleren in vmbo Groen

## De kracht van praktijkleren

De belangrijkste opdracht aan het vmbo is leerlingen te helpen een match te leren maken tussen hun persoonlijke capaciteiten en hun toekomstige plek in het beroepsmaatschappelijke leven. Praktijkleren biedt leerlingen een goede oriëntatie op keuzen voor die match. Leerlingen krijgen de kans om zich te identificeren met beroepen en beroepsbeoefenaren, om als het ware 'verliefd te worden op een beroepssituatie'. Praktijkleren vormt een krachtig onderscheidend element voor opleidingen vmbo Groen.

## Wat is praktijkleren?

Praktijkleren is het leren in oefensituaties die verbonden zijn aan beroepsverwante situaties. Scholen verschillen in praktijkleren, enerzijds in authenticiteit en complexiteit en anderzijds in de samenhang van het beroepsgerichte vak met de avo-vakken. Praktijkleren vindt zowel binnen- als buitenschools plaats en wordt versterkt door de combinatie van beiden.

## Binnen- én buitenschools praktijkleren

Wat is de visie van de school: leren 'van buiten naar binnen' of andersom? Buitenschools is voor alle leerlingen voor alle vakken veel te beleven en te leren. Om deze leerwinst voor de leerlingen te verzilveren is met name de afstemming tussen binnen- en buitenschools leren van belang. Door reflectie met de leerlingen op hun ervaringen wordt hun leerwinst duidelijk. Competenties zoals bedrijfsmatig handelen, met druk en tegenslag omgaan en klantgericht handelen komen in praktijkleren aan de orde.

## Loopbaanoriëntatie en Begeleiding (LOB) en Praktische Sector Oriëntatie (PSO)

Door de school groter te maken dan het schoolterrein krijgt leren voor de leerlingen een extra dimensie. Praktijkleren wordt een voertuig voor LOB en PSO. Binnen LOB en PSO leren de leerlingen een passende keuze maken tussen hun persoonlijke kwaliteiten/capaciteiten en de beroepsmaatschappij en vervolgopleidingen. Praktijkleren biedt een rijke omgeving voor deze ontdekkingen.

## Wat kunnen vmbo-scholen met deze poster?

De scholen kunnen met behulp van deze poster in gesprek over hun huidige vorm van praktijkleren en daarin de samenhang meer expliciet maken. Bovendien kunnen zij in dit gesprek verkennen welke groeimogelijkheden passen bij hun keuze om een goede match te (blijven) maken tussen de leerling en zijn/haar beroepsmaatschappelijke toekomst. Een dergelijk gesprek op school doet er toe voor de docent en de leerlingen. Maar ook voor de positie van het vmbo Groen in het onderwijsbestel. Internationaal gezien is het uniek dat in deze 'onderwijslaag' in het onderwijsbestel aan praktijkleren wordt gedaan! De erkenning daarvoor past in het Europese (en Nederlandse) beleidskader van de 'human capital agenda' (HCA) en het belang van onderwijs in de regio voor de ontwikkeling in regio's. In het mbo Groen is daartoe de poster 'Leren in de regio', voor het vmbo ligt er nu de poster 'Praktijkleren in vmbo Groen'.



## Welke scenario's voor praktijkleren kent het vmbo Groen en hoe werken die?

Scenario praktijkleren	Binnenschools veilig oefenen	Binnenschools samenwerken aan beroepsprojecten	Buitenschools meedoen in de praktijk	Buitenschools er toe doen: de wijk als leerboek
<b>Kenmerken</b>	Binnen de school oefenen van beroepsoriënterende vaardigheden, toepassing in losse opdrachten of simulaties.	Binnen de school meewerken aan beroepsverwante opdrachten van school waarbij er afnemers zijn van de resultaten	Buiten de school meedoen aan beroepsbehandelingen in een beroepspraktijk.	Buiten de school meewerken aan een werkproces met een opdracht om resultaat te leveren voor afnemers
<b>Hoe ziet praktijkleren eruit?</b>	De leerlingen oefenen veilig allerlei vaardigheden in een gesimuleerde praktijk. Voorbeelden hiervan zijn: werkplekleren en simulaties in praktijklokalen.	De leerlingen voeren beroepsverwante opdrachten uit die verstrekt zijn door de school. Voorbeelden hiervan zijn: koken voor de schoolkantine en plantenverkoop op school aan externe klanten.	De leerlingen doen mee in beroepsgerichte werkzaamheden. Voorbeelden hiervan zijn: snuffelstage en helpen bij het oogsten.	De leerlingen werken mee aan het uitvoeren van een werkproces vanuit een opdracht uit de wijk of regio. Voorbeelden hiervan zijn: onderhouden van een 'klompenpad' en meehelpen aanleggen van een generatietuin.
<b>Wat leert de leerling?</b>	De leerlingen doen ervaring op met beroepsverwante vaardigheden. Het vormt een eerste oriëntatie op werkzaamheden in beroep en sector. Leerlingen leren ontdekken wat hen aanspreekt.	De leerlingen doen ervaring op met de relatie tussen een opdracht en de samenhang van handelingen die ertoe doen om iets op te leveren voor afnemers. Leerlingen leren samen werken.	De leerlingen doen ervaring op met beroepsgerichte werkroutines en contexten. Het is een eerste oriëntatie op het beroep en kennismaking met een werk-'gemeenschap'.	De leerlingen doen ervaring op met werkprocessen in gevarieerde contexten waardoor ze kennismaken met verschillende beroepsdilemma's. De leerlingen maken tijdelijk deel uit van een werk-gemeenschap.
<b>Hoe leert de leerling?</b> <i>1. Wat zijn de leeractiviteiten?</i>	De leerlingen werken aan een afgebakende en weinig complexe handelingsopdracht.	De leerlingen werken samen aan een opdracht; het zoeken van oplossingen is daarin een belangrijke activiteit.	De leerlingen werken aan een afgebakende opdracht in interactie met beroepsbeoefenaars.	De leerlingen werken samen aan de uitvoering van een werkproces met beroepsbeoefenaars. Er is interactie over de keuze van oplossingen.
<i>2. Hoe wordt beoordeeld?</i>	De beoordeling gebeurt aan de hand van een afvinklijst van vaardigheden.	De beoordeling van de uitvoering van de taakhandelingen gebeurt door een docent, medeleerlingen en eventueel de 'klant'.	Er is vrije feedback tussen de leerling en opdrachtgever of praktijkbegeleider. De docent 'vinkt' af: het studieonderdeel is gedaan.	De beoordeling gebeurt via een eenvoudige vorm van terugkoppeling op product en werkhouding.
<b>Hoe organiseert de school praktijkleren?</b> <i>1. Wat is de rol van docenten?</i>	De docent bepaalt de handelingsopdracht en helpt leerlingen de vaardigheid te leren.	De docent is opdrachtgever en begeleidt de leerprocessen ten behoeve van de uitvoering van de opdracht.	De docent helpt de leerlingen zich voor te bereiden op de praktijksituatie en bespreekt na afloop de ervaringen vanuit de beroepsoriëntatie.	De docent bereidt de leerlingen voor vanuit de inhoud van het werkproces, begeleidt hen tijdens de uitvoering, geeft feedback tussentijds en bespreekt product en werkhouding.
<i>2. Hoe is het curriculum opgebouwd?</i>	Er is een roostercurriculum met daarin theorie naast praktijk, avo naast beroepsoriënterend leren.	Er is een roostercurriculum met projectvormen waarin theorie en praktijk en beroepsoriënterend en avo samenkomen.	Er is een roostercurriculum met daarin korte afgebakende georganiseerde stageperiodes.	Er is een roostercurriculum met daarin langere stageperiodes of meerdere korte stages vlak bij elkaar: afhankelijk van de opdeelbaarheid van een werkproces.
<i>3. Wat is de relatie met Praktische Sector Oriëntatie (PSO) en/of Loopbaanoriëntatie en Begeleiding (LOB)?</i>	De praktijklessen zijn onderdeel van PSO.	Er zijn projectvormen met praktijkleren naast PSO.	PSO is ondersteunend voor de keuze van een stageplek.	PSO is ondersteunend voor de keuze van een stageplek.
<b>Wat is de rol van de omgeving?</b>	De omgeving schenkt bijvoorbeeld beroepsmateriaal en beroepsbeoefenaars vertellen verhalen over hun beroepen.	De omgeving schenkt materiaal en beroepsbeoefenaars vertellen verhalen over hun beroepen. Zij geven ook lessen en treden als klant op.	De omgeving biedt leerlingen de gelegenheid om kennis te maken met beroepsuitvoering en beroepssituatie. Hierdoor voelen leerlingen zich thuis in de 'werk-gemeenschap'. Beroepsbeoefenaars helpen de leerlingen bij het uitvoeren van werkzaamheden.	De omgeving staat model voor de beroepsuitvoering en beroepssituatie. Beroepsbeoefenaars begeleiden de leerlingen bij het leren en werken.

## Colofon

Deze poster is een product van de Landelijke Pedagogische Centra (LPC) in samenwerking met de leerstoelgroep Educatie- en competentiestudies (ECS) van Wageningen Universiteit.  
Meer informatie: c.dejong@cps.nl, r.dejong@kpcgroep.nl, t.vandermeer@aps.nl, marjan.vanderwel@wur.nl, harm.biemans@wur.nl  
Meer hulpmiddelen: www.toolkitpraktijkleren.nl, www.kenniswerkplaats.nl

### Betrokken scholen:

- Het Westeraam Elst, afdeling vmbo Groen  
contactpersoon: Rob Janssen, docent, r.janssen@westeraam.nl
- AOC Friesland vmbo-locatie Sneek  
contactpersoon: Kees Bruin, directeur, k.bruin@aocfriesland.nl
- Hub van Doorncollege/Alfrinkcollege Deurne, afdeling vmbo Groen  
contactpersoon: Ine Rademakers, teamleider, rds@ivo-deurne.nl
- Citaverde College vmbo-locatie Roermond  
contactpersoon: Hamid Ait Oumghar, teamleider, h.aitoumghar@citaverde.nl
- Commanderij College Gemert, afdeling vmbo Groen  
contactpersoon: Marco van Houtum, teamleider, mvanhoutum@commanderij.nl
- AOC Oost vmbo-locatie Twello  
contactpersoon: Wendy Hartgers, teamleider, w.hartgers@aoc-oost.nl

**Ontwerp & opmaak**  
Studio Bassa, Culemborg

**Productie**  
Silo, Helmond

**Foto's**  
Studio André Ruigrok

**Druk**  
PreVision, Eindhoven

LPC & ECS-WUR  
Voorjaar 2012



## SCENARIO 'Binnenschools veilig oefenen'

De school vindt het belangrijk dat leerlingen veilig kunnen oefenen met beroepsverwante vaardigheden en situaties. Zij leren met materialen omgaan, maken dingen en simuleren beroepssituaties met elkaar. De school heeft praktijklokalen, WPS-plekken, aangevuld met ICT-middelen en mediagebruik als leeromgeving. Voor groen is er meestal een buitenruimte, waar vaardigheden worden geoefend. Leerlingen gaan aan de slag met werkmateriaal voor practica, opdrachten en modules. De beroepsgerichte vakdocenten stellen zelf de handelingsopdrachten, modules en practica samen en de producten mogen vaak mee naar huis. Zij maken ook simulatieopdrachten, waarin eenvoudige taken uit beroeps werkzaamheden worden nagespeeld (bijvoorbeeld in de werkplek winkel, werkplaats, keuken of dierenverblijf).

Tijdens deze leeractiviteiten geven docenten instructies, doen handelingen voor en vertellen het een en ander over het beroepsleven. Een enkele keer komt een beroepsbeoefenaar als gastdocent vertellen over zijn of haar beroep. De leerlingen stellen dit op prijs, vooral als zij ook zelf vragen mogen stellen. Ook zijn er korte (maatschappelijke) blokstages buiten de school. Het zijn de praktijkdocenten die dit regelen, leerlingen kunnen kiezen uit het bestand aan adressen. Het werk van de stagebegeleider staat los van het interne beroepsgerichte vak.

Met al deze activiteiten van praktijkleren bevordert de school op een veilige en zo gevarieerd mogelijke manier de kennismaking met beroepsverwant handelen. Praktijkleren is beperkt tot het beroepsgerichte vak en heeft weinig verbinding met het leren in andere vakken.

Praktijkleren, als verzamelaanpak voor het leren in de aparte beroepsgerichte vakken en sectororiëntatie, is vast ingeroosterd door lessen te blokken. Er is geen minimumtabel voor praktijkleren, dus de hoeveelheid uren per schoolperiode en per leerjaar wisselt.

De beroepsgerichte docenten bepalen zelf het wat en hoe van praktijkleren en of dit leren onder de vakdoelen en eindtermen van het examenprogramma valt. De beoordeling van de leerprestaties gebeurt door een afvinklijst: dit en dat is gedaan door de leerling. Binnen een eigen beoordelingssysteem worden kennis, vaardigheden en houding gewaardeerd. De mate waarin deze beoordeling meeweegt, is sterk verschillend per school. Beoordeling vindt intern plaats, er zijn geen externen bij betrokken.

Bij het vak Loopbaanoriëntatie en Begeleiding (LOB) praten leerlingen over hun ervaringen met stages en de gastdocentlessen, gekoppeld aan 'wat zou jij later willen doen?' Binnen het curriculum zijn LOB, stage en praktijkleren op zichzelf staande leereenheden.



## SCENARIO 'Binnenschools samenwerken aan beroepsprojecten'



De school vindt het belangrijk dat leerlingen iets van de complexiteit van beroepssituaties ervaren. Tegen deze achtergrond wordt praktijkleren bewust benut om de vakken met elkaar in projecten te verbinden. Daartoe maken beroepsgerichte en avo-docenten samen projectopdrachten, die bijvoorbeeld lijken op een dagtaak van een beroep. Voorbeelden spreken: de lunch met warme en koude hapjes verzinnen en meehelpen klaarmaken voor de schoolkantine of de verkoop van zelfgekweekte kamerplanten, zelfgemaakte vruchtensappen, bloemstukken en vogelhuisjes op het schoolplein voor de buurtbewoners. Wat hier allemaal 'achterweg komt' aan berekeningen van kosten en baten, PR in de buurt, organisatie van een pijplijn van wat eerst komt en wat daarna, kortom wat er weg komt aan ondernemerschap laat zich raden. Hoe meer aan de leerlingen zelf wordt overgelaten (onder toezicht oog van de docenten) hoe meer zij ervan leren. Zo ervaren zij het verband tussen kennis, vaardigheden en houding. Bovendien kan het niet anders of zij moeten het in samenwerking uitvoeren. Ze gaan voor een echt project en als er geld overblijft wordt het besteed 'aan een gezellige activiteit voor de leerlingen'.

De school is zo veel mogelijk ingericht op het zichtbaar maken van de leeromgeving en werkplekken van de avo en beroepsgerichte vakken.

Tijdens de projecten worden de praktijklokalen en werkplekken van de vakken binnen de school en op het schoolterrein (schooltuin) ingezet als tijdelijke projectomgeving.

Meerdere malen per leerjaar worden in het rooster projecttijden met bijhorende vaklessen als ondersteuning geblokkeerd tot dagdelen voor het voorbereiden, uitvoeren en evalueren van dit soort praktijkprojecten. De beoordeling van de leerresultaten en producten gebeurt door praktijk- en avo-docenten in een vorm die verwant is aan competentieachtig beoordelen, waarbij naast kennis en vaardigheden ook wordt gereflecteerd op houdingsaspecten. Vaak geven medeleerlingen en 'klanten' feedback. Het schoolteam werkt met een vaak voor langere tijd vastgesteld draaiboek voor de projecten, waar taken en rollen zijn verdeeld en afgestemd. De keuze voor buitenschoolse stageplekken wordt zoveel mogelijk bij de leerlingen gelegd. Er komen meerdere stagevormen voor. De verbinding tussen stageleraar en schoolleren ligt in handen van de docenten, waarbij avo en beroepsgerichte vakken samenwerken. LOB speelt daarin een belangrijke rol om ervaringen met de binnenschoolse praktijkprojecten te verbinden met die stagekeuze: wat vond je leuk, wat lukte, wat wil je nu buitenschools ontdekken (voor later)?

## SCENARIO 'Buitenschools meedoen in de praktijk'

De school vindt het belangrijk om het binnenschools leren met name in beroepsgerichte vakken te verbinden aan buitenschoolse ervaringen. Zoveel mogelijk buitenschoolse vormen van praktijkleren worden daarvoor ingezet: praktijklessen en activiteiten bij lokale groene bedrijven tot en met opdrachten voor en door instellingen in wijk en regio. Het praktijkleren van de leerling in het beroepsgerichte vak staat los van het leren bij de avo-vakken op school.

De docenten van de beroepsgerichte vakken hebben met elkaar een netwerk van beroepsbeoefenaars, die in een soort 'meester-gezel'-relatie leerlingen laten meedoen in hun praktijk. Natuurlijk gaat het om meedoen aan eenvoudige handelingen van dat beroep, gericht op vakkundigheid, materiaal en middelen. Voorbeelden spreken: een dagje meewerken op de kinderboerderij of meelijden op de hondenoepkar van de gemeentereiniging (en als het vastloopt óók helpen met takken verwijderen uit de borstels), in de bedrijfskantine meehelpen maaltijden te bereiden, in de bloemenwinkel helpen snijbloemen voor te behandelen, bij een boer de koeien meehelpen scheren, met de hovenier struiken snoeien. Stagedagen passen hier naadloos in. Meerdere stagevormen komen voor. Leerlingen doen ervaringen op met werkrouines van een beroepsbeoefenaar en maken kennis met het dagelijks werk van de beroeps-gemeenschap. Nieuwe ontwikkelingen in het beroep vinden via het buitenschools praktijkleren hun weg naar het binnenschoolse leren.

De school zorgt in het maandrooster van het beroepsgerichte vak voor een afwisseling tussen binnenschools en buitenschools praktijkleren. De beroepsgerichte vakdocent helpt de leerling zich voor te bereiden op een buitenschoolse praktijkdag door wat binnenschools is geleerd te koppelen aan wat buitenschools wordt verwacht. De beoordeling is aan de beroepsgerichte docent. Het gaat om een combinatie van het afvinken van binnenschools geleerde beroepsverwante vaardigheden en het functioneren (beroepshouding) in de praktijk. De beroepsbeoefenaar in de praktijk vult over dit functioneren een tevredenheids- en beoordelingsformulier in over de leerling en bespreekt deze. De stagedocent is vrijwel altijd een beroepsgerichte docent. Het netwerk met groene beroepsbeoefenaren wordt vanuit de vaksectie Groen beheerd.

In het vak Loopbaan Oriëntatie en Begeleiding (LOB) wordt in overleg met de docenten van beroepsgerichte vakken gekeken naar wat heeft die leerling geleerd, wat kan hij/zij, wat ging goed? Dit vindt plaats ten behoeve van een gericht gesprek met de leerling over zijn/haar toekomstbeelden en vervolgopleidingen binnen en buiten de sector.



## SCENARIO 'Buitenschools er toe doen: de wijk als leerboek'



Praktijkleren vergroot de leeromgeving van de school door de samenwerking met lokale en regionale groene bedrijven. Docenten van avo- en beroepsgerichte vakken werken samen met vertegenwoordigers van groene bedrijven en instellingen aan praktijkleren, waaraan alle vakken bijdragen. Authentiek leren levert ervaringen op die door alle vakken en binnen Loopbaanoriëntatie en Begeleiding (LOB) worden benut. Binnen het partnerschap met bedrijven en instellingen is sprake van een duidelijke organisatie en rolverdeling tussen alle partijen binnen- en buitenschools.

De school verbindt zich doelbewust met wijk en regio als maatschappelijke context voor praktijkleren. Avo-docenten en beroepsgerichte vakdocenten werven reële groene opdrachten en vragen uit deze maatschappelijke context, die in projecten worden beantwoord.

Voorbeelden spreken: buurtactie 'afvalscheiding moet' samen met de gemeentereiniging, tuintjes winterklaar maken bij minder validen en ouderen in de buurt, een groene buiten-doe-les voor basisschoolleerlingen geven, een buurtonderzoek uitvoeren naar 'groenwensen- en wat doen we dan met onze honden?' en het wensenrapport natuurlijk bespreken op het gemeentehuis. 'Dat wat je leert doet er toe voor jou en de ander', is het motto van praktijkleren.

Stage ondersteunt op systematische wijze de beroepsverwante leeromgeving van de school.

Docenten en leerlingen denken samen na over de projectopdracht en vragen zich af: wat kun je ervan leren, wil je leren, wat wil je doen, wat ga je kiezen en met wie samen in de wijk en buurt? In het ritme van het jaarcurriculum zijn perioden van geblokkeerde dagdelen en weken gereserveerd voor deze projecten in wijk en regio. Rondom die perioden staan de avo-vakken en beroepsgerichte vakken in het licht van de voorbereiding hierop. Docenten werken daartoe samen en bepalen samen vooraf wat de leerdoelen en leerprestaties zijn bij het betreffende project. Bij de beoordeling van de leeropbrengst zijn alle partijen binnen en buiten de school betrokken. Wat buitenschools geleerd wordt, wordt binnenschools benut en gewaardeerd. Ook de competentie-ervwante beoordeling (kennis, vaardigheden en beroepshouding) wordt samen ontworpen en telt mee voor het Programma voor Toetsing en Afsluiting (PTA). Voor docenten is het motto: samen is meer dan een vak apart.

Voor de realisatie van praktijkleren is een coöperatief netwerk actief van de school, instellingen en bedrijven. Het beheer vindt plaats door docenten uit avo- en beroepsgerichte vakken. Bij LOB komen leerlingen uitgebreid terug op hun projectwerk: wat vond je alleen en wat samen, wat deed ertoe voor de ander, wat hebben jouw ervaringen te maken met straks (keuze vervolgopleiding of soort beroep voor straks)?